

8. Bulicz E. Zdrowie czlowieka i jego diagnostyka / Efekty zdrowotne aktywnosci ruczowej / E. Bulicz, I. Murawow. – Radom: Politechnika Radomska, 2003. – 533 s.
9. Bouchard C. Testing anaerobic power and capacity / C. Bouchard, A. W. Taylor, J.-A. Simoneau, S. Dulac // *Physiological testing of the high-performance athlete*. – Human kinetics, 1997. – P. 175-221.
10. Diskhuth H.H. Genetic und grenzen der menschlichen Leistungsfahkeit / H.H. Diskhuth // *Leistungssport*. – 2004. – № 1. – P. 5-11.
11. Hoffman J. Norms for fitness, performance and health / J. Hoffman. – Champaign, IL: Human Kinetics, 2006. – 220 p.
12. Malina R.M. Wychowanie fizyczne i jego sfera fizyczna / R.M. Malina // *Swiatowy congres wychowania fizycznego*. – Wroclaw: AWF, 2002. – S. 45-61.
13. Osinski W. Antropomotoryka / W. Osinski. – Poznan: AWF, 2000. – 300 s.
14. Usher K. Australian health professions student use of social media / K. Usher et al. // *Collegian*. – 2014. – vol. 21. - № 2. – P. 95-101.

Сергієнко В.М., Корж С. О.
Сумський державний університет

ПРАВОВІ РЕАЛІЇ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН СФЕРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто особливості засад трудових відносин у професійному спорті України та здійснено порівняння з практичним досвідом зарубіжних країн із метою визначення шляхів удосконалення національного законодавства. Проаналізовано науково-методичну літературу, виявлено, що в сучасних вітчизняних джерелах недостатньо приділено уваги обґрунтуванню трудових відносин у професійному спорті. Визначено комплексний підхід науковців до проблемних питань щодо регулювання трудових відносин спортсменів-професіоналів на підставі норм цивільного та трудового права.

Ключові слова: професійний спорт, трудові відносини, спортивний контракт, цивільне право, трудова угода.

Сергієнко В. Н., Корж С. А. Правовые реалии трудовых отношений сферы профессионального спорта в Украине. В статье рассмотрены особенности основ трудовых отношений в профессиональном спорте Украины и осуществлено сравнение с практическим опытом зарубежных стран с целью определения путей усовершенствования национального законодательства. Проанализирована научно-методическая литература, выявлено, что в современных отечественных источниках недостаточно уделяется внимания обоснованию трудовых отношений в профессиональном спорте. Определен комплексный подход ученых к проблемным вопросам по регулированию трудовых отношений профессиональных спортсменов на основании норм гражданского и трудового права.

Ключевые слова: профессиональный спорт, трудовые отношения, спортивный контракт, гражданское право, трудовое соглашение.

Sergienko V. M., Korzh S. O. The legal realities of labor relations in the sphere of professional sports in Ukraine.

The formation of today's professional sports in Ukraine is due to the processes of commercialization of higher sports achievements, and, thus, the participation of athletes in competitions is considered as obtaining a money reward, which also becomes the main activity, the only source of their income. The legal regulation, which arises between the participants of relevant competitions, requires the concretization and coordination with the current legislative base of the legal status of professional sports and the only "rules of the game" in the market of the relevant professional sports. In addition, the specific problem of the regulation of professional sports relations as a new legal phenomenon is that they are practically not regulated by law, neither civil nor labor law. A professional sport as an activity that equals to a work of a certain type is carried out systematically, has a certain purpose (participation in competitions), is carried out at the expense of the employer and corresponds to "labor regulations" established by this employer (training camp, training process, regimen, prohibition to use alcoholic beverages, doping, etc.), for which the athlete receives a money reward due to the relevant employment agreement. Therefore, a professional sport, as a hired labor, is the subject of labor law, and, thus, the social relations, who arise in the process of using the integral abilities of athletes for participation in competitions, should be the subject of regulatory norms taking into account the international experience in the relevant sphere. The legal realities of labor relations in the sphere of professional sports can be analyzed according to the experience of foreign countries, namely: China, the Republic of Belarus, Spain and Greece.

On the way to European integration, the inevitable need is to develop a legal act or a supplement of the Labor Code, which regulates the legal status of an athlete as an employee (working time, salary, vacation, transfer, etc.). In addition, much attention must be paid to the development of physical training and sports by means of national and regional programs for the inhabitants of every Ukrainian city, as motor activity promotes the appearance of professional athletes.

Key words: professional sport, labor relations, sports employment agreement, civil law, labor agreement.

Постановка проблеми. На сьогодні одним із найбільш багатограних і специфічних громадських явищ є фізична культура і спорт, не піддається також сумніву й те, що вони значно впливають на формування психічних якостей людини, становлення й удосконалення її індивідуальності. Фізична культура і спорт – це основа здорового способу життя, адже крізь призму здоров'я людей, їхню культуру закладаються основи економічного розвитку будь-якої держави. Стрімкий розвиток професійного спорту деякою мірою сприяв обґрунтуванню наявних у правовому регулюванні трудових відносин професійних спортсменів [1; 2; 8]. В Україні сьогодні відбувається становлення професійного спорту, що зумовлено процесами комерціалізації спорту вищих досягнень, де участь спортсменів у змаганнях розглядається як отримання грошової

винагороди, яка також стає основним видом діяльності, єдиним джерелом їхніх доходів. Необхідно зауважити, що в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року (остання редакція 19 травня 2015 року) це питання окреслено лише в одній статті щодо такого напрямку діяльності, як професійний спорт.

Актуальність дослідження. Нормативно-правове врегулювання, що виникає між суб'єктами – учасниками професійного спорту, вимагає конкретизації й узгодження з чинною законодавчою базою правового статусу професійного спорту, єдиних «правил гри» на ринку професійного спорту [9; 10; 11]. Дотепер відсутні єдині принципи та комплексний підхід до регулювання відносин у сфері професійного спорту. Хоча загальновідомо, що саме в головних принципах відображається єдність і диференціація правового регулювання діяльності в будь-якій галузі, у тому числі галузі фізичної культури і спорту, зокрема професійного спорту. Крім того, специфічна проблема регулювання професійних спортивних відносин як нового правового явища полягає в тому, що вони практично не врегульовані законодавством [12; 13].

Методологія дослідження ґрунтується на сукупності загальнонаукових і спеціальних методів фізичної культури і спорту, яка включає аналіз, системний метод пізнання, історично-правовий метод, формально-юридичний метод і метод порівняльного правознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань трудових відносин у професійному спорті присвятили свої праці: Н. Б. Болотіна (2003); Г. Ю. Бордюгова (2009); В. А. Вавринюк (2014); М. Д. Василенко (2014); професійного спорту як самостійного виду трудової діяльності, за яку кваліфікований спортсмен отримує регулярну зарплатню. Водночас регулювання спортивних відносин зумовлює потребу в нових пошуках на національному й міжнародному рівнях, що вимагає диференційованого підходу до регулювання їх трудових відносин [15; 16].

Метою нашого дослідження є розкриття особливостей трудових відносин у професійному спорті та порівняння з досвідом зарубіжних країн.

Завдання дослідження – визначити сучасний стан правового поля щодо регулювання трудових відносин у професійному спорті.

Методи дослідження: аналіз і систематизація науково-методичної літератури, педагогічне спостереження, система підходів, принципів і методів наукового пізнання.

Виклад основного матеріалу. Із самого початку існування незалежної України відносини щодо укладення спортивних контрактів були засновані на принципі саморегулювання, тобто спортивні клуби та спортсмени були рівноправними учасниками цих відносин, які самостійно визначали взаємні права й обов'язки на підставі письмової домовленості. Необхідно зазначити, що поняття та принципи спортивного контракту завжди були спрямовані на дотримання вимог Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів. Відповідно до ч. 3 ст. 21 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП) контракт – це особлива форма трудового договору, в якому строк його дії, права, обов'язки і відповідальність сторін (у тому числі матеріальна), умови матеріального забезпечення й організації праці працівника, умови розірвання договору, у тому числі дострокового, можуть установлюватися угодою сторін. Але потрібно враховувати, що згідно з ч. 2 ст. 2 КЗпП працівники реалізують право на працю за допомогою укладання трудового договору. Варто зазначити, що професійні спортсмени укладають строкові трудові договори (контракти), що впливає з положень ч. 3 ст. 38 КЗпП.

На думку деяких дослідників, праця спортсменів-професіоналів повинна бути гарантована за допомогою цивільно-правового «важеля» регулювання. Так, М. О. Ткалич [8, с. 208] у своїй праці зазначає, що в основі відносин, які виникають між спортивним клубом і професійним спортсменом, лежить не трудовий договір, а цивільно-правовий договір виконання робіт, відповідно до якого одна сторона (виконавець) зобов'язується виконувати тренувальну діяльність із метою набуття навичок, що дають змогу досягати високих результатів у спортивних змаганнях, а інша сторона (замовник) бере на себе обов'язок оплатити ці роботи за отримання права користування досягнутими спортсменами результатами. Отже, відносини, які впливають із моменту укладання контракту, в спорті потребують регулювання інструментами цивільного права. Якщо говорити про суто професійні спортивні відносини, то необхідно розуміти, що вони поєднують елементи залежності від волі учасників (договірний елемент) і водночас залежності від підпорядкованості приписам суб'єктів квазінормативної діяльності в цій сфері, елемент добровільної квазіпідпорядкованості, який є абсолютно унікальним для сфери спорту. Адже норми, що регламентують проведення змагань, є суто імперативними. Правове регулювання професійних спортивних відносин здійснюється на підставі норм здебільшого двох правових галузей – цивільного та трудового права, між якими нерідко виникають колізії. Між іншим, законодавець не дає чіткої відповіді на питання про співвідношення норм цих галузей права під час регулювання професійних спортивних відносин.

Сьогодні професійний спорт в Україні здійснюється за досить жорсткими законами: «якщо ти перемагаєш, то ти потрібен». Більшість суб'єктів організації діяльності спортсмена-професіонала намагаються укласти з ним договір підряду, що зумовлено наявністю прогалів у правовому регулюванні трудових відносин із такими спортсменами. Така тенденція чітко простежується навіть у тій термінології, яку застосовують самі учасники професійної спортивної діяльності, зокрема «купівля-продаж» та «оренда» спортсменів. Г. Бордюгова [2, с. 145–146], проводячи дослідження з метою визначення місця спортивного права в національній правовій системі, відзначає: «...щодо трудового права та співвідношення із ним спортивного права, то подібність рис цих галузей полягає у тому, що праця у фізкультурно-спортивній сфері має власну специфіку, особливо щодо трудової діяльності професійних спортсменів, і такі відносини є предметом регулювання саме спортивного права. Наприклад, договір оренди спортсмена за своєю природою є змішаним, оскільки має риси як угоди цивільно-правової, так і трудової. Спортсмена роботодавець-клуб здає в оренду, але водночас сам спортсмен виконуватиме трудові обов'язки у новому спортивному клубі, який взяв його в оренду». При цьому дослідниця, обґрунтовуючи свою позицію, яка полягає в тому, що діяльність спортсменів виходить за межі предмета трудового права та не може ним регулюватися, указує, що «...багато норм продиктовані міжнародними федераціями з видів спорту, кожний вид спорту має свої специфічні вимоги щодо регулювання праці спортсменів цього виду спорту. Іноді вимоги, які ставлять міжнародні федерації з видів спорту щодо встановлення тих чи інших обов'язків для професійних спортсменів як категорії працівників, суперечать внутрішньому законодавству. Так, наприклад,

в ігрових видах спорту спортивний клуб не може розірвати контракт зі спортсменом до закінчення змагального сезону, або ж у так званий «захисний» захист; у футболі він становить три роки; спортсмен не може розірвати контракт із роботодавцем-клубом, навіть якщо його не влаштовують умови праці тощо».

Н. Б. Болотіна [1] доходить висновку, що «метою норм трудового права є регламентація тривалих трудових відносин у процесі праці (а не разових завдань) шляхом установлення мінімальних гарантій (наприклад, мінімальної відпустки, мінімальної заробітної плати), максимальних обмежень (наприклад, норми робочого часу, норми праці тощо), захисних процедур (наприклад, підстави і порядок звільнення з ініціативи власника, додержання гарантій під час звільнення, порядок оскарження незаконного рішення тощо)». Професійні спортсмени не повинні бути предметом купівлі-продажу та оренди, предметом означених дій має бути їхня діяльність, а самі професійні спортсмени мають бути захищені нормами трудового законодавства як працівники. А перелічені автором особливості професійної діяльності спортсменів є підставою для диференціації правового регулювання трудової діяльності професійних спортсменів, у чому проявляється єдність і диференціація трудового права. Професійний спорт як діяльність, що є роботою певного виду, виконується систематично, має певну мету (участь у змаганнях), здійснюється за рахунок коштів роботодавця та з підляганням установленим ним правилам «трудоного розпорядку» (навчально-тренувальні збори, тренувальний процес, режим дня, заборона вживати алкогольні напої, допінг тощо), за неї спортсмен отримує грошову винагороду, обумовлену укладеним трудовим договором, – є найманою працею зі своєю специфікою, що зумовлена особливостями здійснюваної діяльності.

Тому професійний спорт, як наймана праця, є предметом трудового права, а отже, суспільні відносини, що виникають у процесі використання інтегральних здібностей спортсменів щодо участі у змаганнях, повинні бути об'єктом регулювання норм трудового законодавства з урахуванням міжнародного досвіду. Доцільно проаналізувати правові реалії трудових відносин у сфері професійного спорту на прикладі досвіду зарубіжних країн, а саме: Китаю [5], Республіки Білорусь [7], Греції [3] та Іспанії [4].

У Китаї як такого законодавчого закріплення поняття «професійний спорт» немає. Але в науковій літературі вироблено концепції, що заслуговують на увагу. Згідно з першою концепцією під професійним спортом розуміють заходи, які включають спортивні й культурні послуги для суспільства, ґрунтовані на розвитку індустрії спорту. Цей погляд базується на соціальних та економічних аспектах спорту, і професійний спорт розглядається як вид економічної діяльності держави, завданням якої є спортивні й культурні послуги для суспільства. Відповідно до другої концепції професійний спорт як процес праці, його управління формує порівняно незалежну й повну комерційну основу та підприємництво, орієнтовані на управління системи спорту. Так, у сучасному китайському законодавстві легальне визначення «професія» – це робота, яку здійснює фізична особа в суспільстві як основне джерело існування. У професійному спорті, на відміну від аматорського, спортсмени отримують плату за свою діяльність і виконують роботу з метою просування своєї спортивної кар'єри. Цей погляд є стандартом, що визначає поняття професійного спорту в Китаї.

У Республіці Білорусь нині відбуваються зміни в законодавстві про спорт, а також існує цікавий підхід до визначення професійного спорту. В Законі Республіки № 125-329 Білорусь від 4 січня 2014 року у ст. 55 визначено, що професійний спорт – частина спорту, що включає підприємницьку, трудову та іншу не заборонену законодавством діяльність, спрямовану на досягнення високих спортивних результатів і пов'язану з отриманням винагород (доходів) від організації спортивних заходів і (чи) участі в них. До суб'єктів професійного спорту належать юридичні та фізичні особи, які здійснюють діяльність у сфері професійного спорту, у тому числі федерації (асоціації) з виду спорту, клуби з виду спорту, інші організації фізичної культури і спорту, професійні спортсмени, професійні тренери, судді з спорту, які здійснюють діяльність у сфері професійного спорту. 19 квітня 2017 року Палата представників Національних зборів Республіки Білорусь прийняла в першому читанні проект закону Республіки Білорусь «Про внесення доповнень і змін до Закону Республіки Білорусь «Про фізичну культуру і спорт». Проект закону підготовлено з метою вдосконалення окремих положень Закону. Зокрема, проектом закону запропоновано: визначити правовий статус уболівальників, волонтерів і стюардів, які здійснюють діяльність у сфері фізичної культури і спорту, спортивних агентів; уточнити перелік суб'єктів фізичної культури і спорту Республіки Білорусь; регламентувати окремі питання, що стосуються здійснення пропаганди фізичної культури і спорту; регламентувати питання укладення цивільно-правових договорів про спортивну підготовку, а також компенсації коштів, витрачених на спортивну підготовку; розширити перелік порушень, які визнаються допінгом у спорті, та встановити стадії допінг-контролю.

Отже, у Республіці Білорусь сьогодні відбуваються зміни в законодавстві та вдосконалення законодавства у сфері професійного спорту.

Відповідно до законодавства Греції (Law 2725/1999) професійні спортсмени укладають трудовий договір, предметом якого є надання послуг за винагороду. Правова природа такої угоди: з одного боку, це трудовий договір, а з іншого – на нього поширюються норми спортивного законодавства Греції. У Законі у ст. 85–95 детально регламентовано зміст трудового договору, термін його дії, трансфери (переходи) спортсменів і додаткові підстави для припинення договору в разі переходу команди з професійного в аматорський спорт. Доцільно зауважити, що в цьому випадку для професійного спортсмена існує гарантія збереження трудових відносин та умов трудового договору протягом певного часу. Професійним спортсменам гарантується право на об'єднання в профспілку та їхній захист. Закон додатково встановлює правове положення спортсменів і спортивних організацій у футболі, баскетболі і волейболі, містить третейську обмовку й передбачає спеціальні юрисдикційні органи з розгляду суперечок. Отже, у Греції вже існують спортивно-трудова відносини професійних спортсменів, але тільки у трьох видах спорту – у футболі, баскетболі та волейболі.

В Іспанії ж трудове законодавство визначає особливий характер трудових відносин у сфері професійного спорту. Положення нормативно-правових актів, що здійснюють правове регулювання таких відносин, визначають, що такі застосовуються до трудових відносин між професійними спортсменами та їх роботодавцями, а також до пов'язаної з ними діяльності. В Іспанії діють такі нормативно-правові акти, що здійснюють правове регулювання трудових відносин у сфері спорту: Закон Іспанії «Про спорт» № 10/1990 від 15.10.1990 року (у ред. Закону № 3/2013 від 20.06.2013 року); Королівський

законодавчий декрет Іспанії № 1/1995 від 24.03.1995 року «Про затвердження переглянутого тексту Закону про статус трудящих»; Королівський декрет Іспанії № 1006/1985 від 26.06.1985 року «Про регулювання особливих трудових відносин професійних спортсменів».

При цьому Закон Іспанії «Про спорт» № 10/1990 від 15.10.1990 року (у ред. Закону № 3/2013 від 20.06.2013 року) безпосередньо не містить норм про регулювання спортивно-трудова відносин професійних спортсменів. Лише ст. 46, 47 і 53 деяким чином торкаються цих відносин. Так, ст. 47 указанного Закону Іспанії в ч. 1 визначає обов'язок спортсменів, що є членами спортивної федерації, за викликом національних спортивних команд брати участь у міжнародних спортивних заходах і в підготовці до участі в таких змаганнях. Частина 2 зазначеної статті визначає обов'язки роботодавців таких спортсменів забезпечити збереження для них діючих умов спортивно-трудова відносин на період їх указаної дії. Таким чином, для того щоб визнати відносини професійного спортсмена із спортивною організацією трудовими, необхідно довести, що вони є регулярними, добровільними, залежними й оплачуваними. Рівень залежності спортсмена від спортивного клубу при цьому може істотно варіюватися залежно від обставин та особливостей виду спорту. Конституційний суд Іспанії визнав, що ні відмінності, що стосуються трудових договорів, ні особливі відмінності в трудових правовідносинах не є такими, що дискримінують, оскільки є наслідком специфіки сфери діяльності, у якій здійснюються трудові правовідносини особливого характеру.

Згідно з іспанським законодавством особливий характер трудових правовідносин у сфері спорту зумовлено, по-перше, необхідністю укладення термінових трудових договорів на певний термін або на конкретну кількість спортивних заходів; по-друге, можливістю тимчасового передання гравця від одного спортивного клубу іншому; особливим змістом обов'язків сторін трудових відносин, а також наслідками припинення трудового договору для його сторін. Відповідно до ч. 1 ст. 7 Королівського декрету Іспанії № 1006/1985 спортсмен зобов'язаний здійснювати спортивну діяльність у встановлений трудовим договором час, застосовуючи особливі зусилля, які відповідають його особистим фізичним характеристикам і технічним умовам, згідно з діючими правилами відповідного виду спорту і вказівок представників спортивної організації.

Головні висновки. Чинне трудове законодавство України упускає з поля зору правове регулювання праці професійних спортсменів. На нашу думку, наслідком цього є низький рівень зацікавленості громадян у сфері професійного спорту та невисокий рівень фізичної культури населення порівняно з практикою інших зарубіжних країн. На шляху до євроінтеграції неминучою необхідністю є розробка нормативно-правового акта чи доповнення КЗпП розділом, що регулюватиме правове положення спортсмена як працівника (робочий час, оплата праці, відпустка, трансфер тощо). Крім того, необхідно приділяти увагу фізичній культурі та спорту населення шляхом розроблення національних і регіональних програм для жителів кожного міста України, оскільки масова рухова активність сприяє появі професійних спортсменів.

Перспективи використання результатів дослідження полягають у розробленні й науковому обґрунтуванні трудових відносин у професійному спорті шляхом запровадження досвіду зарубіжних країн, де існує гарантія збереження трудових відносин на умовах спортивних контрактів протягом тривалого часу.

Література

1. Болотіна Н. Б. Трудове право України: підручник / Н. Б. Болотіна. – К. : Вікар, 2003. – 725 с.
2. Бордюгова Г. Місце спортивного права в національній правовій системі / Г. Бордюгова // Право України. – 2009. – № 3. – С. 144–147.
3. Закон Іспанії «Про спорт» № 10/1990 від 15.10.1990 (в ред. Закону № 3/2013 від 20.06.2013) [Електронна версія] // <http://www.juntadeandalucia.es/boja/2016/140/1>.
4. Закон про спорт Народної Республіки Китай [Електронна версія] // <https://baike.baidu.com/item/%E4%B8%AD%E5%8D%8E%E4%BA%BA%E6%B0%91%E5%85%B1%E5%92%8C%E5%9B%BD%E4%BD%93%E8%82%B2%E6%B3%95>.
5. Королівський декрет Іспанії № 1006/1985 від 26.06.1985 «Про регулювання особливих трудових відносин професійних спортсменів» [Електронна версія] // <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1985-12313>.
6. Проект закону Республіки Білорусь «Про внесення доповнень і змін до Закону Республіки Білорусь «Про фізичну культуру і спорт» від 19 квітня 2017 р.» [Електронна версія] // <http://house.gov.by/by/zakony-by/view/o-veneseni-dopolnenij-i-izmenenij-v-zakon-respubliki-belarus-o-fizicheskoj-kulture-i-sporte-218/>.
7. Ткалич М. О. Правова природа та особливості укладання контракту про спортивну діяльність / М. О. Ткалич // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 51. – С. 326–333.
8. Healey D. Sport and the Law. Third edition / D. Healey. – Sydney : University of new South Wales Press, 2005. – P. 155.
9. Ken Foster. Lex Sportiva: Transnational Law in Action available at [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1803472.
10. Mitten Matthew J. Sports Law in the United States / J. Matthew Mitten. – New York: Kluwer Law International, 2011. – 212p.
11. Pautot S. Les contrats de travail des sportifs / S. Pautot, M. Pautot // Préface de P. Diouf. Voiron : Presses universitaires du sport, 2012. – 178 p.
12. Robert J. Flanagan. Globalization and Labor / Flanagan J. Robert. – New York : Oxford University Press, 2006. – P. 198–199.
13. Stein M. How to be a Sports Agent / M. Stein. – London : High Stakes Publishing, 2008. – 176 p.
14. Wong G. M. Essentials of Sports Law. Fourth Edition / G. M. Wong. – Santa Barbara (California, USA) : ABC-CLIO, 2010. – P. 578.
15. Zollner W. Arbeitsrecht für Ausländer in Deutschland / W. Zollner. – München : Verlag C. H. Beck, 2007. – 371 p.